

სისხლის სამართლის მეცნიერება იენიდან*

პროფესორი (ემერიტუსი), სამართლის დოქ., საპატიო დოქ. (თსუ) **ჰაინერ ალვარტი**,
იენის ფრიდრიხ-შილერის უნივერსიტეტი

I. შესავალი

მონვევა, რომ *მერაბ ტურავას* პატივსაცემად გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალისთვის (DGStZ) სტატია დამენერა, წინააღმდეგობაში მოვიდა ჩემს გადაწყვეტილებასთან, რომლის თანახმადაც იურისტთა გაზეთის (Juristenzeitung) 2023 წლის გამოცემაში¹ გამოქვეყნებული მოკლე ტექსტი „სისხლის სამართლის დოგმატიკის დამასვლისა და დაცემის შესახებ“ უნდა ჩათვლილიყო ჩემს საბოლოო სიტყვად სისხლისსამართლებრივ დისკუსიებში. რატომ განვაგრძო წერა ზოგად ჰერმენევტიკულ სიციარელებში? თანხმობას, რომელიც დახურულ კარს მიღმა არის ნავარაუდები, უკვე რამდენჯერმე შემემთხვა იმ მხარისგან, რომელიც ამისკენ არის მოწოდებული, არავითარი ღირებულება არ აქვს დასაბუთებული წინააღმდეგობისგან განსხვავებით. ის არის მშიშარა და დამახასიათებელია დღევანდელი სისხლის სამართლის მეცნიერების არაპროდუქტიული სტრუქტურებისათვის გერმანიაში.

ზემოხსენებული საბოლოო სიტყვით, რომელიც იურისტთა გაზეთში გამოქვეყნდა, გადავწყვიტე – და ეს შეიძლება ახლა ცოტა წინააღმდეგობრივად ჟღერდეს – დროის ყოველგვარი ზენოლის გარეშე დამენყო ახალი მცდელობა – კვაზი *ad infinitum* – თავი მიმეძღვნა უპირველესად ფილოსოფიისა და სამართლის თეორიისადმი, ხოლო სისხლის სამართლის კონკრეტული საკითხების კვლევა, ყოველ შემთხვევაში, ამ მომენტისათვის, შემეჩერებინა. უჩვეულოდ დამთრგუნველი და უაღრესად სახიფათო გარემოებების გათვალისწინებით, დარწმუნებული ვარ, რომ, ისევე, როგორც გაკოტრების შემდეგ, მცდელობა უნდა დაიწყოს თავიდან, ხოლო ახალ დასაწყისს – თეორიული და პრაქტიკული

თვალსაზრისით – დრო და სივრცე უნდა მიეცეს. თავისთავად, მსოფლიოში შექმნილი ვითარების სერიოზულობისა და დროებითი პრინციპული ზენოლის მიუხედავად (ან ამ მიზეზთა გამო), უიმედობა, უკან დახევა ან თუნდაც კაპიტულაცია თავიდანვე გამორიცხებულია. მეცნიერი უკეთეს არგუმენტებს ემორჩილება, მაგრამ არ ნებდება – არც *de jure* და არც *de facto*. მან იცის, რომ მარტო ვერ გადაარჩენს სამყაროს. თუმცა მან უნდა შეძლოს, რომ საკუთარი საშინაო დავალება, რომელიც განსხვავებულ კომპეტენციათა დიფერენცირებული სისტემის ფარგლებში მის ხელთ აღმოჩნდება, საიმედოდ და ოსტატურად შეასრულოს. მისგან მეტი არ უნდა იქნეს მოთხოვნილი. მეტი მან საკუთარი თავისგანაც არ უნდა მოითხოვოს.

ლავენტი მალაკელიძის მიერ გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალის სახელით გამოგზავნილი მონვევის შემდეგ, უმაღლესი ცხადი გახდა, რომ ამ შემთხვევაში გამონაკლისი უნდა გამეკეთებინა. წინამდებარე სტატიით დროებით ვაჩერებ აზროვნებისა და წერის ჩემს მოდიფიცირებულ პროგრამას, რადგან იუბილარის შუამდგომლობით, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტს შორის პარტნიორობის ხანგრძლივი ტრადიციის ნაწილი გავხდი, მნიშვნელოვნად გავიფართოვე ჩემი ჰორიზონტი და, ასევე, მომეცა საშუალება, მქონოდა პირადი შეხვედრები, რომლებიც შორს იყო ზედაპირულ-აკადემიური ხასიათისგან. ამიტომ, თავს ვალდებულად ვგრძნობ *მერაბ ტურავას*, მასთან ერთად, ბევრი კოლეგისა და ჩვენი უნივერსიტეტების წინაშე. ქვემოთ ჩამოვთვლი მხოლოდ რამდენიმე პუნქტს, მათ შორის, ფოლკსვაგენის ფონდის (VolkswagenStiftung) მიერ მხარდაჭერილი ინტენსიური თანამშრომლობის შესახებ.

იმის ახსნა არ არის საჭირო, რომ საკუთარ თავს არასოდეს განვიხილავდი მეცნიერ-მოხელედ, არამედ კოლეგიალურ, სწავლისათვის მზად მყოფ თანამოსაუბრედ. ასევე, ცხადია, რომ ღირებულად

* სტატია გერმანულიდან თარგმნა ჟურნალის სამუშაო ჯგუფის წევრმა, აზა მორგოშიამ.

¹ Alwart, Heiner, JZ (Juristenzeitung) 78 (2023) Heft 12, 560 ff.

ყოველთვის ითვლებოდა ყოველსმომცველი თავისუფლება. საუბარი იყო არა მიბაძვაზე, არამედ იმაზე, რომ პარტნიორები ერთმანეთს დახმარებოდნენ მისაღები ფორმით ეპოვათ საკუთარი. მაგალითად, უნდა აღინიშნოს, რომ *მალაკელიძის* სადოქტორო ნაშრომს წლების განმავლობაში ერთობლივად ვხელმძღვანელობდით ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან – *მერაბ ტურავა*, ხოლო იენის ფრიდრიხ შილერის უნივერსიტეტიდან – მე.

წლების განმავლობაში თანამშრომლობა მოიცავდა უთვალავ დისკუსიას სისხლისსამართლებრივი დეტალების შესახებ, განსაკუთრებით – ზოგადი ნაწილიდან. *ტურავას*, რომელმაც დოქტორის ხარისხი *დეტლეფ კრაუსის* ხელმძღვანელობით ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტში მიიღო, შეუძლია კონკურენცია გაუწიოს ძველი სკოლის ნებისმიერ გერმანელ დოგმატიკოსს (ან იქნებ უმჯობესია, ვთქვა: შუშის მძივებით მოთამაშეს?), მაშინაც კი, როცა საქმე ენთუზიაზმს ეხება. გარდა ამისა, ის ყოველთვის შთაბეჭდილებას ახდენს თავისი უკიდურესად თავდაჯერებული პიროვნულობითა და, არც თუ ისე ბოლოს, ორგანიზატორული უნარებით. ასე შეძლო მან, საერთაშორისო სამეცნიერო ურთიერთობებში შეუფერხებლად ჩაერთო მრავალი ქართველი კოლეგა სისხლის სამართლის სფეროდან, ახალგაზრდა თუ მოხუცი, ქალი თუ კაცი. ამასთან, ყველა მონაწილე როდი იყო გერმანულ ენაზე კარგი მოსაუბრე (ისევე, როგორც მე ქართულ ან, თუნდაც, რუსულ ენაზე). სხვათა შორის, ინგლისურად ან, უფრო ზუსტად, ამერიკულად საუბრის უნარი ახლა უფრო მეტად შეიძლება იყოს გამოსადეგი, ვიდრე მაშინ, როცა ჯერაც იწყებოდა ჩვენი კონტაქტები.

ყოველთვის შეგიძლიათ, ასე პროცენტით ენდოთ *ტურავას*, მის პროფესიულ ხმას, მის ადამიანისადმი კეთილგანწყობილ გონიერებასა და სიბოხს, მის იუმორს, ისევე, როგორც მის ბუნებრივ ავტორიტეტს. სისხლის სამართლის პროექტებთან დაკავშირებული ურთიერთგაცნობის გზით, *ad oculos* გამოჩნდა, რომ სასამართლოს დამოუკიდებლობა და აკადემიური თავისუფლება ძალიან მჭიდრო კავშირში არიან ერთმანეთთან ისე, რომ სახელმწიფო-საზოგადოებრივ წესრიგში მხოლოდ ორივე ერთდროულად რეალიზდება ან არც ერთი. გულწრფელად ვიმედოვნებ, რომ სანამ მე ასაკთან დაკავშირებული პრივილეგიებით ვსარგებლობ, *ტურავა*,

მათ შორის, მომავალშიც შეძლებს, დარჩეს თავისი მკაფიო პოზიციის ერთგული და შეინარჩუნოს დისტანცია მიუკერძოებელ პროფესიულ საქმიანობასა და სამართლებრივი სახელმწიფოს სანინააღმდეგო პოლიტიკური ზემოქმედების ნებისმიერ მცდელობას შორის მის ამჟამინდელ პოსტზე უმაღლეს სასამართლოში, როგორც საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარემ. სამართალსა და პოლიტიკას შორის ურთიერთობას მრავალი ასპექტი აქვს. ეს ცალკე თემა იქნებოდა.

II. გარდამტეხი მომენტის მნიშვნელობა სისხლისსამართლებრივი პრობლემების გაცნობიერებისათვის

სულ რამდენიმე წელიწადში დრო ძირეულად შეიცვალა. აზროვნება კოჭლობით უკან ჩამორჩება. გულუბრყვილობა უფრო უადგილოა, ვიდრე ოდესმე. აგვისტოს ხანმოკლე ომი, რომელიც კავკასიაში 2008 წელს მოხდა,² უნდა განიხილებოდეს, როგორც გამოსაფხიზლებელი სიგნალი ისეთი კონფლიქტის შესაძლებლობასთან დაკავშირებით, რომელიც ბოლო დროს მძვინვარებს, განსაკუთრებით, უკრაინაში, ევროპის შუაგულში. მაგრამ ომი, ნგრევა და სისასტიკე ასევე ხდება ევროპის კართან, კერძოდ, ახლო აღმოსავლეთში, იმ მასშტაბით, რაც აქამდე ძნელად თუ იყო წარმოსადგენი. ყოველთვის, როცა თეორიულად გადამწყვეტი მომენტი დგება, საერთაშორისო სამართალი და განსაკუთრებით საერთაშორისო სისხლის სამართალი პრაქტიკაში ქალაქის ვეფხვის უვნებლობას ავლენს.

ნებისმიერ შემთხვევაში, საერთაშორისო „სამართალს“ ძნელად თუ შეუძლია, წინ აღუდგეს მტკიცე, ძალადობრივ, თუნდაც მკვლელ და არაკეთილსინდისიერ, ნაციონალისტური ინტერესებისა და ძალაუფლების პოლიტიკას. ის თვინიერია, დღე-

² შედ. ამასთან დაკავშირებით, გაურკვეველობა, რომელიც გამოვლინდა სამართლებრივი და სოციალური ფილოსოფიის საერთაშორისო ასოციაციის გერმანული სექციის კონფერენციაზე, 2008 წლის 24-დან 26 სექტემბერამდე, თიუბინგენში, ჩემს პრეზენტაციაზე. ის გამოქვეყნებულია ორი სათაურით: „Das Recht im Fokus von Philosophie, Politik und juristischer Praxis“ და „Kontingente Gerechtigkeit“, ჟურნალში *Kühl, Kristian* (Hrsg.), ARSP (Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie) Beiheft 126, 2011, 5 (Inhaltsverzeichnis), 53 ff. (Abdruck des Vortragstextes).

სასწაულზე წარმოთქმულ სიტყვას უფრო ჰგავს, ვიდრე სავალდებულო რეგულაციას და შელოცვის პათეტიკურ ფორმულად გადაქცევა ემოქერება. საერთაშორისო პოლიტიკური რეალობა, სავარაუდოდ, უფრო მეტად, ვიდრე ოდესმე, დიდი სახელმწიფოების მიერ გავლენის სფეროების მიმართ დაყენებული მოთხოვნებით უნდა განისაზღვრებოდეს, ვიდრე გრძელვადიანი სამშვიდობო წესრიგის იდეალისტური რწმენით. მცდარი ისტორიული დასკვნები და ხელშესახები ეკონომიკური მიზნები აშკარად უფრო მეტს ნიშნავს, ვიდრე ადამიანის უფლებების კონსტრუირებული ონტოლოგია. თუ როგორ შეიძლება, ერთ დღესაც გარემო შეიცვალოს, მინიშნებითაც არ არის განჭვრეტადი. უპირველეს ყოვლისა, იმით უნდა დავიწყოთ, რომ ფაქტები და უფარავად ვალიაროთ და მათგან გამომდინარე გავაგრძელოთ ფიქრი.

ყველა კონკრეტული ასპექტი დაჩრდილულია ნაცნობი, მაგრამ ხშირად მაინც ჩახშობილი კარდინალური პრობლემებით, რომლებიც დაკავშირებულია ექსტრემალურ გლობალურ დათბობასთან. ადამიანის ხელით შექმნილი კლიმატის ცვლილება, რომლის შესახებაც ახლა, ერთი შეხედვით, ყველას საუბრობს, უკვე ათწლეულების განმავლობაში იჩენს თავს სათანადო პასუხების ძიების, აღმოჩენისა და მათი განხორციელების გარეშე. გლობალური კატასტროფა, რომლის შიში დღესდღეობით არსებობს, ყველაფერ ადამიანურს წერტილს დაუსვამს. ამიტომ შეკითხვა უნდა დაისვას, არის თუ არა ჯერ კიდევ საკმარისი დრო იმისათვის, რომ ძველი სტილით გაგრძელდეს სამართლებრივი დებატები და არა ის, რომ ყველაფერი ისედაც უშედეგო იქნება. უმეტესობა, რა თქმა უნდა, არ დაიმსახურებდა რაიმე სხვას, გარდა დავიწყებისა (მაგრამ ვინ უნდა იყოს აქ მოგვიანებით, რომ შეძლოს რალაციის დამახსოვრება ან დავიწყება?). იმის თქმა, რომ ომები, მიუხედავად მათი საშინელი დამანგრეველობისა, გარკვეულწილად ფერმკრთალდებიან კლიმატური ცვლილებების სულ უფრო კონკრეტულ გამანადგურებელ პოტენციალთან შედარებით, ისეთი განცხადებაა, რომელიც, ერთი შეხედვით, უკიდურესად უცნაურად გამოიყურება, მაგალითად, მილიონობით სასტიკი სატელევიზიო სურათის გათვალისწინებით.

მიუხედავად ამისა, ცხადია, რომ მხოლოდ მოახლოებული საბოლოო დაცემის რეალურ გააზრებას შეიძლება მოჰყვეს შედეგად აზროვნების, საუბრი-

სა და მოქმედების კოორდინატთა სისტემის თანმიმდევრულად შეცვლა და ახლებურად განლაგება. დღესდღეობით, ცხოვრებისეული პროცესების ინტერპრეტაციისა და მათგან ცალკეული მეცნიერული შეკითხვების მიღების ფილოსოფიური მცდელობები თავიდანვე უაზროა, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ, რომ ადამიანი აშკარად არა თუ ერიდება თანდათანობით დათმოს თავისი არსებობის ფიზიკური სუბსტანცია, არამედ რეალურად ამის კეთება დაიწყო კიდევ. როგორ უნდა შეძლოს, მაგალითად, სამართლებრივმა კულტურამ, როგორც არ უნდა იყოს ის დეტალებში, გვაჩვენოს წარმატებული მომავლისკენ მიმავალი გზა? როგორ უნდა იყოს ეს შესაძლებელი, თუ ჩვენ მზად არ ვართ, გავაგრძელოთ საკუთარი თავის ერთგულება? ან იქნებ უკვე დიდი ხანია – შერჩევით და, რა თქმა უნდა, დიდწილად შეუმჩნევლად – ვაჩვენებთ უარესი ბარბაროსობის აშკარა ნიშნებს? თავისთავად, ცივილიზაციას ემოქერება ტოტალური დანაკარგის საფრთხე, თუ, მაგალითად, ტექნოლოგიური „პროგრესი“ შეეგუება იმ აზრს, რომ, ადრე თუ გვიან, შეიძლება, დედამიწა ადამიანებისთვის საცხოვრებლად გამოუსადეგარი გახდეს.

ეს საკითხი აჩენს შეკითხვებს, რომელთა დეტალური განხილვა შეუძლებელია წინამდებარე სტატიის მოკრძალებულ ფარგლებში. მიუხედავად ამისა, მათ ნათელი უნდა მოჰფინონ, თუ მიმდინარე დრამატულ ფონზე რატომ უნდა ჩანდეს უცნაურად, რომ საგნობრივი დისკურსი, რომელიც, მაგალითად, შესაბამის ჟურნალებში ან სამართლებრივი პრაქტიკის შესაბამისი ღონისძიებების ფარგლებში ან თუნდაც ძირითადი კანონის 75 წლის იუბილესადმი მიძღვნილ ზეიმზე პოულობს გამოსატყულებას, ტოვებს შთაბეჭდილებას, რომ შესაძლებელია, ზედმეტი აურზაურის გარეშე ყველაფერი ძველებურად დარჩეს, რომ ჩარჩოებს არსებითი ცვლილება არ ესაჭიროება, რომ აზროვნების ძველი სტრუქტურები და მათი იდეოლოგიური ქვაკუთხედები, რომლებსაც ადამიანები ასე სიამოვნებით და წარმატებით შეეჩვივნენ, კვლავაც სასარგებლოა.

როგორც ჩანს, ზოგიერთი თვლის, რომ, ტრადიციულ სტანდარტებზე დაყრდნობით, ექსპერტებს – მაგალითად, ძირითადი უფლებების დებულებებისა და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის, ავტომობილების გადაჭარბებული მოძრაობის წინააღმდეგ მიმართული მჯდომარე აქციების სისხლისსამარ-

თლებრივი დევნის,³ ან, ასევე, ორგანიზებული დანაშაულის, რომელთა ჩადენა ახალი თაობის აქტივისტებს შეერაცხებათ, კლიმატის დაცვის მიზნით შეკრების თავისუფლების ფარგლების და ა.შ. – ამ ყველაფრის ჩვეულებისამებრ უგულვებელყოფა შეუძლიათ. მაგრამ რადიკალურად ხომ არ შეცვლილა გარემოებები ახლა, კერძოდ, ამბიციური და აუცილებელი გარემოსდაცვითი მიზნების (დროებითი) წარუმატებლობის შემდეგ? განა ყველაფერი დღითიდღე არ უარესდება?

მასშტაბურმა საზოგადოებრივმა ცვლილებებმა რეალურად უნდა გამოიწვიოს სამართლებრივი სისტემის კონცეპტუალური ცვლილებები. ამჟამად სერიოზული კონფლიქტები გამწვავდა, რომლებიც არცერთ შემთხვევაში არ უნდა იქნეს იგნორირებული, თუ აზროვნება გათავისუფლდება ლეთარგიისგან და შესაბამის კონტროლებს შეიმუშავებს. თუმცა, როგორც ეს შემდგომ თავებში იქნება ნაჩვენები, ამკარაა შესაბამისი მეთოდების ნაკლებობა, რათა მოთხოვნები გარკვეულ მოცულობამდე მაინც დაკმაყოფილდეს. როგორც აღინიშნა, შემოთავაზებული სამართლებრივ-თეორიული კავშირის სახე შესაძლოა წარმოდგენილი იყოს, როგორც მაგალითი წინამდებარე სტატიის ფარგლებში, თუმცა რეალობაში ვერ განხორციელდეს. ეს მოითხოვს ბევრად უფრო შორს წასვლას ფილოსოფიაში, ვიდრე ეს ამ ეტაპზე შესაძლებელია ან აზრი ექნებოდა.

სპეციალიზირებული ლიტერატურა გარეგნულად მაინც მაცდუნებლად გამოიყურება – შესაბამისი წიგნის ბეჭდური გამოსახულებით – თუმცა მისი შინაარსი ძველდება. ამას ვერანაირი მარკეტინგი ვერ დამალავს. განსაკუთრებით სისხლის სამართლის სახელმძღვანელოები განიცდიდნენ ათწლეულების განმავლობაში ინოვაციების ნამდვილ დეფიციტს (იმდენად, რამდენადაც ჯერ კიდევ შეიძლება საუბარი „სახელმძღვანელოებზე“ თავდაპირველი გაგებით). ერთხელ და სამუდამოდ შეიძლება მათი დალაგება უნივერსიტეტების ბიბლიოთეკათა

საწყობებში. ამავდროულად, შეინიშნება სასამართლო პრაქტიკის სიცარიელე, რომელიც უბრალოდ იმეორებს იგივე მოძველებულ შეხედულებებს. ამის საპირისპიროდ, ბერლინ-ბრანდენბურგის უმაღლესმა ადმინისტრაციულმა სასამართლომ ცოტა ხნის წინ უარყო სამართლებრივი პრაქტიკის ტიპური კონსერვატიზმი. კერძოდ, შემთხვევითი არ იყო, რომ მან ფედერალურ მთავრობას დააკისრა პასუხისმგებლობა, რომ კლიმატი – რაც საბოლოოდ გულისხმობს ინდივიდისა და მისი შთამომავლობის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას – იმაზე უკეთ დაიცვას, ვიდრე აქამდე.⁴

სასამართლო გადაწყვეტილებების გავლენა, რომლებშიც პრობლემა მსგავსად არის დანახული, სულ უფრო მრავალრიცხოვანი და პოლიტიკურად გავლენიანი ხდება მთელ მსოფლიოში.⁵ საფიქრალია, შეიძლება თუ არა, მაგალითად, ინდივიდუალურ პროტესტს გარემოს დაცვის აქტივიზმის ფარგლებში სამართლიანად დაუპირისპირდეს იძულება და სანქციები. ჩემი გადმოსახედიდან, მაგალითად, თუ პირი თავს სამოქალაქო აეროპორტის ასაფრენ ბილიკზე მიიწვება, რაც ხორციელდება საერთაშორისო აღელვებისა და დიდი ყურადღების ქვეშ, უნდა ჩაითვალოს არა სისხლისსამართლებრივად დასჯად ქმედებად, არამედ ქმედებად, რომელზეც შესაძლოა დაიწყოს სისხლისსამართლებრივი დევნა, თუმცა შედეგად არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დადგინდეს სისხლისსამართლებრივად დასჯადი წესის დარღვევა. ცხადია, პოლიცია უნდა ჩაერიოს და აქციის მონაწილეებმა ეს უნდა გაითვალისწინონ. მაგრამ სამართლებრივი სისტემა, რომელიც საკმარისად არ იცავს გადარჩენის ინტერესს და შესაბამისად, ახალგაზრდა ადამიანებს ართმევს გამბედაობას, მოემზადონ სამოქალაქო პროფესიებისთვის, მომავალზე ორიენტირებულებმა შექმ-

³ ასეთი ბლოკადები არაძალადობრივია და უმაღლესი ინსტანციების მოძველებული და არასწორი სასამართლო პრაქტიკის საწინააღმდეგოდ, არ უნდა ჩაითვალოს სისხლისსამართლებრივად დასჯად იძულებად. ამის მაგალითად იხ. (დიდი ხნის წინანდელი) *Schmidhäuser, Eberhard, Strafrecht, Besonderer Teil, 2. Auflage, 1983, Rn. 4/4, 15*. ძალადობა მოითხოვს უშუალო ფიზიკურ ზემოქმედებას მსხვერპლზე; წინააღმდეგ შემთხვევაში გაჩნდებოდა იძულების ქმედების შემადგენლობის ყოველგვარი კონტურების გარეშე გაფართოების რისკი.

⁴ წყარო ინტერნეტში: <https://rsw.beck.de/aktuell/daily/meldung/detail/ovg-berlin-brandenburg-gericht-verpflichtet-regierung-zu-zusaetzlichen-klima-massnahmen> (ბოლოს ნანახია 24.10.2024).

⁵ სულ ახლახანს მედიამ გაავრცელა ინფორმაცია საერთაშორისო საზღვაო სამართლის ტრიბუნალის მიერ მსოფლიო ოკეანის მდგომარეობის შეფასების შესახებ. შეფასების მიხედვით, სატბურის აირები იწვევს ოკეანეების სამართლებრივად დაუშვებელ დაბინძურებას (შედ. ჟურნალი „Die Zeit“ 2024 წლის 23 მაისი, გვ. 29). როგორც ცნობილია, საზღვაო სამართლის ტრიბუნალი არის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ინსტიტუტი და მდებარეობს ჰამბურგში.

ნან ოჯახები და მოუთმენლად ელოდონ საკუთარი შთამომავლობის ყოლას, განიცდის ლეგიტიმაციის მნიშვნელოვან დეფიციტს. ერთ მშვენიერ დღეს, სრულიად მოულოდნელად, შესაძლოა, სიკეთემ და ბოროტებამ ადგილები გაცვალონ.⁶ მაგრამ ეს, იმედია, ჯერ კიდევ შორს არის. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უკვე აშკარა იქნებოდა, რომ მემამბოხე ძალები სახიფათოდ უახლოვდებიან ანარქიული კრიზისების სოციალურ ჩარჩოებს. ნებისმიერ შემთხვევაში, საბედისწერო იქნება, თუ ბევრი გამოსაფხიზლებელი სიგნალი იგნორირებული დარჩება ან ჩანასახშივე ჩაქრება ძალაუფლების მოუქნელი გამოყენებით. არ შეიძლება, უგულვებელყოთ, რომ მომავალში გარემოებათა ზენოლა შესაძლოა უფრო გაიზარდოს.

მომდევნო თავებში უნდა დაისვას შეკითხვა, საკუთარი ძირითადი კომპეტენციის ფარგლებში, ფლობს თუ არა სისხლის სამართლის აკადემიური მეცნიერება შესაფერის მეთოდოლოგიურ და კონცეფციურ საშუალებას, რომელიც შეძლებდა კლიმატის ცვლილების მცირედით მაინც შეჩერებას, გარდამტეხი მომენტის ახლიდან ჩამოყალიბებაში ნვლილის შეტანას, და საერთოდ რაში მდგომარეობს ეს საშუალებები. თავიდანვე გამორიცხულია საუბარი სისხლის სამართლის გამოყენებაზე თანამედროვეობის ან პოსტმოდერნიზმის ეგზისტენციალური პრობლემების გადასაჭრელად. მაგრამ ფუნდამენტურმა, ხშირად სახელმწიფოს დანაშაულების ცოდნით გამყარებულმა სკეპტიციზმმა რეპრესიული საჯარო ძალადობის წინააღმდეგ – საერთო კეთილდღეობისთვის – არ უნდა გადაიყვანოს თანამედროვე სისხლის სამართლის კონცეპტუალიზაციისა და თეორეტიზაციის პროცესი თამაშგარე მდგომარეობაში. ამ სკეპტიციზმმა, რომელიც პრინციპში სრულიად გამართლებულია, არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გამოიწვიოს ის, რომ იურიდიულმა ფაკულტეტებმა, რომ აღარაფერი ვთქვათ სამართლის პოლიტიკის აქტორებსა და მართლმსაჯულების წარჩინებულ მოხელეებზე, ერთი მხრივ, აზროვნების ჩამოყალიბებისადმი მიმართული პედაგოგიკის „წარსულის დაძლევის“ ან მეორე მხრივ, უფრო ბანალურად, მოდური მეორეხარისხოვანი ნვრილმანების (მაგალითად, გენდერული ნიშნების-

⁶ ამასთან დაკავშირებით იხ. Alwart, Heiner: <https://www.nzz.ch/wissenschaft/klimaaktivisten-wenn-es-um-den-kampf-um-die-natur-geht-ld.1779632> (ბოლოს ნანახია 24.10.2024).

გან თავისუფალი ენის დადებითი და უარყოფითი მხარეები) მიმართ იგრძნონ თავი ვალდებულად. ეს არ იქნებოდა სწორი თემები და მასშტაბები. მნიშვნელოვანია, რომ მომავალმა და სიცოცხლის გაგრძელებაზე თანახმა მომავალმა თაობებმა უკომპრომისოდ მიუძღვნან თავი ანმყოსა და მომავლის რეალური პრობლემების მოგვარებას და არა დაუსრულებელ ფსევდოდებატებს მედიაში.

იმით, რომ საერთაშორისო ადგილის განსაზღვრის მიზნით, ენის სისხლის სამართლის მეცნიერებას გარკვეული ოპტიმიზმით (გადაჭარბებული ლოკალური პატრიოტიზმის გარეშე) ცენტრში ვაყენებ, ყოველ შემთხვევაში, იმდენად, რამდენადაც მასზე ენის უნივერსიტეტში ჩემი აქტიური დროის განმავლობაში 1995-დან 2017 წლამდე და დღესაც მის თანმდევ შედეგებზე მე ვარ პასუხისმგებელი, ვენდობი *მერაბ ტურავას* ინტერესებს. წინამდებარე სტატიას არ აქვს პრეტენზია სრულყოფილებასა თუ ექსკლუზიურობაზე. შესაბამისად, ამ თვალსაზრისით, არ უნდა გაჩნდეს გაუგებრობები.

III. „ალვარტი და მისი იენური სკოლა“

ზემოთ მოყვანილი სათაური პასაჟია *კლაუს ტიდემანის* სახელმძღვანელოდან.⁷ სისხლის სამართლის სწავლების „იენურ სკოლად“ *ტიდემანისეული* იდენტიფიცირება უკავშირდება სისხლისსამართლებრივი უმართლობის გაფართოებული კონცეფციის (სხვაგან უფრო ვიწროდ განიმარტება⁸) ადგილობრივ განვითარებას. ჩემ მიერ მხარდაჭერილი მოდელი ავსებს სამართლებრივი სიკეთის დოგმას და განსაკუთრებით უსვამს ხაზს ეკონომიკურ დანაშაულებში ქმედების უმნიშვნელობას (Aktunwert), რასთან დაკავშირებით *ტიდემანიც* ამახვილებს ყურადღებას.⁹ მას დასადასტურებლად მოჰყავს ჩემი ნაშრომები¹⁰, ასევე, *კრისტინა გაისლერისა* და *ანია ნოკელის* მონოგრაფიები¹¹.

⁷ Tiedemann, Klaus, Wirtschaftsstrafrecht, Einführung und Allgemeiner Teil, 4. Auflage, 2014, Rn. 156.

⁸ მაგალითად, *თომას მაიერის* მცდელობის მოძღვრებაში; იხ. რამდენიმე აბზაცით ქვემოთ.

⁹ Tiedemann, Klaus, Wirtschaftsstrafrecht, Einführung und Allgemeiner Teil, 4. Auflage, 2014, Rn. 156 ff.

¹⁰ Alwart, Heiner, JZ 61 (2006) Heft 11, 546 ff.; Alwart, Heiner, in Festschrift für Harro Otto, 2007, S. 3 ff.

¹¹ Geißler, Christina, Strukturen betrugsnahe Tatbestände,

სისხლისსამართლებრივი უმართლობის თეორიის ამ მარტივ მაგალითზე ნათელი ხდება სისხლის სამართლის მეცნიერების დევიაცია, რომელიც ფიქრობს, რომ მას შეუძლია გაუმკლავდეს საკითხს ფილოსოფიური (ან პროტო-სისხლისსამართლებრივი¹²) საფუძვლის გარეშე. მართალია, *გიუნტერ იაკობსი* აღიარებს, რომ მას სურს დაეყრდნოს სამართლის ფილოსოფოსისა და სისხლის სამართლის მეცნიერის, *ჰანს ველცელის*, შეხედულებას, რომლის მიხედვითაც, სისხლის სამართალმა „პოზიტიური სოციალ-ეთიკური ქმედების მნიშვნელობა“ უნდა დაიცვას.¹³ მაგრამ რამდენიმე წინადადების შემდეგ ის ცალსახად აცხადებს, რომ ძირითადი ცნებები, როგორებიცაა ბრალი და ქმედება – წინარესამართლებრივ სტრუქტურებში მათი გამყარების მისაღები ხერხის არარსებობის გამო – გარდაუვალად იქცევა არაარსებით, მეცნიერული ეთიკისგან დაცლილ ცნებებად, უბრალო ლოგოგრამებად, „რომელთა შესახებაც არაფერი შეიძლება ითქვას სისხლის სამართლის ამოცანის გათვალისწინების გარეშე“; თავად „სუბიექტიც“, რომელსაც ის შეეარაცხება, სრულად ფუნქციონალური სიცარიელე აღმოჩნდება.¹⁴

თუმცა ამ გზით მოქმედება ნიშნავს სისხლის-სამართლებრივი წესრიგის გახსნას მეტისმეტი პოლიტიზებისათვის, შესაბამისად, მის დასუსტებას და მეტ-ნაკლებად თვითნებობისთვის დაქვემდებარებას. ამის ნაცვლად, სისხლის სამართალი, სულ მცირე, სანყისშივე მყარად უნდა იყოს გამაგრებული ზემდგომი პერსპექტივიდან საზოგადოების ინტელექტუალურ ჰორიზონტზე.¹⁵ გარდა ამისა, პრო-

ტო-სისხლისსამართლებრივი კატეგორიები უნდა გაფართოვდეს და დაკონკრეტდეს ტელეოლოგიური მოსაზრებების საფუძველზე. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია სოციალურ სინამდვილესთან¹⁶, მაგალითად, კლიმატური ცვლილებებით გამოწვეულ განსაკუთრებულად საფრთხისშემცველ განვითარებასთან, ცხადად სტრუქტურირებული სამართლის თეორიისა და პრაქტიკის მოთხოვნებით დაპირისპირება, მასზე ზემოქმედება და გაუმჯობესება. აშკარაა, რომ ამ არსებითი, მნიშვნელოვანი პროგრამის განხორციელებისათვის სისხლის სამართლის მეცნიერებამ შესაბამისი ფონი ან საბაზისო ფილოსოფია უნდა მონახოს, რაც უფრო მეტია, ვიდრე, მაგალითად, განცალკევებული, მუდმივი ჟღერადობის კლასიკური ციტატების ნასწავლი სერია.

მხოლოდ სისხლის და სამოქალაქო სამართლის დოქტრინები არ ვარაუდობენ, რომ მაშინაც კი შეიძლება რაიმეს თქმა ისეთი სიტყვების ზოგადი მნიშვნელობის შესახებ, როგორებიცაა „ბრალი“, „განზრახვა“, „საკუთრება“, „მცდელობა“, „ქმედება“, „სასჯელი“ და ა.შ. – კონცეპტუალური, წინარესამართლებრივი ვალდებულების მნიშვნელობით – როცა საგნის ექსპერტის თვალთ არ შევხედავთ სამოქალაქო თუ სისხლის სამართლის ამოცანებს, რასაც აშკარად ითხოვს *იაკობსი*. ყოველდღიური სასაუბრო ენა, არაპროფესიონალის მოკრძალებული ჰორიზონტი და გულწრფელი მორალური გამძაფრება, რომლებიც ზემოხსენებულ სიტყვებს ემსახურებიან, საერთო ჯამში, არ შეიძლება, ამ თუ სხვა გამოხატულებით სრულიად სხვა ცნებებს გულისხმობდნენ, ვიდრე იმათ, რომლებიც მუშავდება და კონტროლდება სამართლებრივ-დოგმატიკურ კონტექსტში. ის ფაქტი, რომ სფეროსათვის დამახასიათებელი კონტექსტი ზოგჯერ ახლოს არის ყოველდღიური სასაუბრო ენის ჩვეულებრივ მნიშვნელობასთან, ხოლო ზოგჯერ შორდება მას, საიდუმლო კი არა, განსაკუთრებული სახის დახვეწილი საკომუნიკაციო გამოწვევაა.

თავად სამართლის ცნებაც ექვემდებარება ყოველდღიური გონივრულობის გამოცდას. მხოლოდ

2011; *Nöckel, Anja*, Grund und Grenzen eines Marktwirtschaftsstrafrechts, 2012.

¹² სამწუხაროდ, ეს კონცეფცია არ არის სრულყოფილად გაგებული *Renzikowski, Joachim*, GA (Goldammer's Archiv für Strafrecht) 167 (2020) Heft 3, 160 ff. უფრო დეტალურად პროტო სისხლის სამართლის ტერმინთან და კონცეფციასთან დაკავშირებით იხ. *Alwart, Heiner*, in JRE (Jahrbuch für Recht und Ethik), Band 11, 2003, 127 ff.

¹³ *Jakobs, Günther*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 1. Auflage, 1983, S. V, დამონებულია *Welzel, Hans*, Das Deutsche Strafrecht, 11. Auflage, 1969, S. 2.

¹⁴ შედ. *Jakobs, Günther*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 1. Auflage, 1983, S. V.

¹⁵ რაც შეეხება ბრალის ცნებას, ის არ შეიძლება მხოლოდ ფილოსოფიურ ანალიზთან კავშირის ან თუნდაც იდეალისტური სპეკულაციების საკითხი იყოს. პირიქით, თეორიის ნებისმიერი შესაბამისი განვითარება ნეირო-

მეცნიერულ ცოდნასთან უნდა იყოს შედარებული. ეს საკითხები არ უნდა შეფასდეს ისე, რომ სისხლის სამართლის სპეციალისტები საკუთარ თავთან და ფანტაზიებთან განმარტოვდნენ. იხ. *Hallmann (verh. Hoppe), Amina*, Gebundene Freiheit und strafrechtliche Schuld, 2017.

¹⁶ შედ. *Jakobs, Günther*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 1. Auflage, 1983, Rn. 1/8.

ამ შემთხვევაში შეიძლება ეს ცნება, შეასრულოს ზოგადი სახელმძღვანელო ფუნქცია „სამართლის“ სახელით სახელმწიფოს იძულებითი ბრძანების გაგებისა და აღსრულებისთვის.

1. განზრახვა

კავშირი, ერთი მხრივ, ენას, ფილოსოფიას, ქმედების თეორიასა და, მეორე მხრივ, სისხლის სამართლის დოგმატიკასა თუ იურიდიულ ტერმინოლოგიას შორის, ნაჩვენები იქნება ქვემოთ, განზრახვის კონცეფციის მაგალითის გამოყენებით. ყოველდღიურ ცხოვრებაში ჩვენ ვხვდებით მრავლობით რიცხვს, მაგალითად, ამ ლამაზ გამონათქვამში: „ჯოჯოხეთისკენ მიმავალი გზა მოკირწყლულია კეთილი განზრახვებით“. ამ წინადადებაში „განზრახვა“ გამოყენებულია, როგორც „ზრახვის“ ან „გადაწყვეტილების“ სინონიმი – მან, ასევე, შესაძლოა ხაზი გაუსვას უფსკრულს, რომელიც სასურველი ქმედების ფარგლებში მაშინ წარმოიშობა, როდესაც ბოროტი ჯოჯოხეთური საქმეები შეიძლება მხოლოდ ფარისევლური კეთილი ზრახვების საფარქვეშ განვითარდეს. ასეთი თავისებურებები არ ცვლის „განზრახვის“ გამოყენების სხვადასხვა ხერხების გვარეობით მსგავსებას.

ეს მიუთითებს პროტო-სისხლისსამართლებრივ სიტყვათა მარაგზე, რომელსაც, უპირველესად, განეკუთვნებიან „ნება“ და „მოტივი“ – რომელთა გამოყენებაც ყოველთვის შეიძლება ადამიანის ქცევის შინაგანი მამოძრავებელი ძალის მეტაფორად. აშკარაა, რომ ამით, სულ მცირე, ნაჩვენებია სისხლის სამართლის შესაბამისი ცნების შემუშავების ამოსავალი წერტილი. ნაგულისხმევი პროტო-სამართლებრივი საფუძველი გაგრძელებას პოვებს დეტალურად დასაბუთებული გადაწყვეტილებების მეშვეობით, სასჯელის არსისა და მიზნის გათვალისწინებით. მაგრამ ის ფაქტი, რომ ამ სიტყვებსა და ცნებებზე „სისხლის სამართლის ამოცანის გათვალისწინების გარეშე“ (*იაკობსი*) აბსოლუტურად არაფერი შეიძლება ითქვას, შეუსაბამო გაზვიადებაა. ეს მით უფრო გასაოცრად გამოიყურება მაშინ, როდესაც *იაკობსი* სხვაგან ამტკიცებს, რომ შესაბამის დანაშაულებზე სისხლისსამართლებრივი რეაქციიდან გამომდინარე, ჩნდება სისხლისსამართლებრივად რელევანტური ქცევის ნორმათა „კოგ-

ნიტური საძირკველი“.¹⁷ ამოსავალი დებულების თანახმად, ყველას გაგებით, კავშირი უკვე გამწყდარი უნდა იყოს.

იაკობსი არავითარ შემთხვევაში არ არის მართლ თავისი ორიგინალური თეზისით, რომ სისხლის სამართლის მეცნიერება არა მხოლოდ უნდა გამოირჩეოდეს ყოველი ჰუმანიტარული მეცნიერების პერსპექტივიდან, არამედ უნდა გამოეყოს მათ. *უინფრიდ ჰასემერი*, მაგალითად, ამტკიცებს, რომ სისხლის სამართალს აქვს „თავისუფლების, პასუხისმგებლობისა და ბრალის საკუთარი კონცეფცია“.¹⁸ თუ ეჭვქვეშ დადგება ეს უცნაური ფორმულირება, რომელიც იურისტების ერთგვარ მონოპოლიად უღერს, წარმოიქმნება ორი შესაძლებლობა ინტერპრეტაციისთვის: იურისტ *ჰასემერს* სურს, აკრძალოს ნებისმიერი „გარე“ კრიტიკა და სხვებისგან იზოლირება შეაფასოს, როგორც უპირატესობა და მნიშვნელობა ან ვარაუდის უკან დგას *ჰასემერის* მხრიდან, სულ ცოტა, ყოველდღიური მიკრო სისხლის სამართლის ფუნდამენტური უარყოფა (ალბათ არა მაღალი დოზით პოლიტიკური საერთაშორისო სისხლის სამართლის უარყოფა შერჩეული მაკროკრიმინალების წინააღმდეგ).

მაშინ *ჰასემერის* მიერ გავლენილი ფრანკფურტის ხაზი ნიშნავს, რომ „სისხლის სამართლის საკუთარი კონცეფცია“ არ უნდა იქნეს მეცნიერული პერსპექტივიდან სერიოზულად მიღებული. უმჯობესია, საერთოდ გაუქმდეს სისხლის სამართალი, რომელსაც თავისი ბუნებით მეტი არაფერი მოაქვს, გარდა არაეთიკური ძალაუფლების აპარატისა სოციალურად ჩამოქვეითებული ადამიანების წინააღმდეგ. ვინაიდან შეუძლებელია ასეთი თვითკმარი ინსტიტუტისგან რაიმე მნიშვნელოვნის ან გონივრულის მიღება, აკრძალულია მასში როგორც დადებითი ჩარევა საგნობრივად დასაბუთებადი განსხვავებების დასაცავად, ისე სასჯელების ისეთ საზოგადოებაში დანერგვის ხელახალი მცდელობა, რომელიც მუდმივად იცვლება, ახალ კონფლიქტებს ქმნის და რომლის პრობლემებიც სისხლისსამარ-

¹⁷ *Jakobs, Günther, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 1. Auflage, 1983, Rn. 1/16, 56* (ხაზგასმულია ჩემ მიერ).

¹⁸ *Hasseler, Winfried, ZStW (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft) 121 (2009) Heft 4, 829 ff., 859*. უნდა ვაღიარო, რომ ციტირებული გამონათქვამი შემდეგში შეიძლება გარკვეულწილად გადაჭარბებულად იყოს გამოყენებული. თუმცა ეს არ ამრუდებს ჩემი აზროვნების ჯაჭვის არგუმენტირებულ არსს.

თლებრივი მექანიზმებით მაინც ვერ მოგვარდება. *ჰასემერის* პოზიცია შესაძლოა მისაღები იყოს მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც ის ეწინააღმდეგება პოლიტიკას, რომელიც მიდრეკილია რომ, განსაკუთრებით როდესაც შიდა უსაფრთხოებას ემუქრება საფრთხე, ამომრჩევლებს პანაცეად გაუსაღოს რეპრესიული სისხლის სამართალი, ნაცვლად პრევენციული ღონისძიებების უზრუნველყოფისა.

რაც შეეხება ზემოხსენებული განზრახვის ცნების ტელეოლოგიზაციას ან, ჩემი აზრით, ფუნქციონალიზაციას, ჩნდება მოსაზრება, რომ ის – ყოველთვის იმ პირობით, რომ უნდა აღნიშნავდეს განზრახვი დანაშაულის უმართლობას – უფრო ფართოდ ჩამოყალიბებული უნდა იყოს, ვიდრე მიზნისკენ მიმართული ნება ან ზრახვა, რომელიც, როგორც წესი, ქმედების თეორიის ანალიზის, ეთიკური შეფასების ან ყოველდღიური სასაუბრო ენის ნაწილია. რადგანაც „გაუფრთხილებლობა“ მხოლოდ მაშინ იწყება, როდესაც დამდგარი შედეგი არ ხვდება იმ რადიუსის ფარგლებში, რომელიც დამნაშავეს შეეძლო გაეთვალა, როგორც საკუთარი ქმედების, სულ მცირე, შესაძლო შედეგი. ის ფაქტი, რომ დამდგარი შედეგი არ განეკუთვნება ურთიერთკავშირს საშუალებასა და მიზანს შორის, რომელსაც დამნაშავე მიჰყვებოდა, ჯერ კიდევ არ შეიძლება მიუთითებდეს უბრალო „გაუფრთხილებლობაზე“. ასეთი შედეგი, თუნდაც ის განზრახვი არ იყოს დამდგარი, როგორც მოსალოდნელი თანმდევი ზიანი, დამნაშავეს განზრახვი ქმედებად უნდა შეერაცხოს სისხლის სამართლის კოდექსის მნიშვნელობით.

შესაძლებელი იქნებოდა გაცნობიერებული უარის თქმა განზრახვის სისხლისსამართლებრივი ცნების წინარესამართლებრივ, ფილოსოფიური მეთოდებით გამჭოლავ სტრუქტურებზე, თუ კანონმდებელი აიღებდა შეცდომის კონკრეტულ შემთხვევებს (კერძოდ, ე.წ. შეცდომას მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოების არსებობასთან დაკავშირებით) და განზრახვის გამორიცხვის გზით შემდეგნაირად მოაწესრიგებდა: „ვინც დანაშაულის ჩადენისას შეცდომით აღიქვამს გარემოებებს, რომლებიც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი საფუძვლების მოთხოვნებს აკმაყოფილებს, შესაძლოა, უკიდურეს შემთხვევაში, გაუფრთხილებლობითი დანაშაულისათვის მიეცეს პასუხისმგებლობა.“ წინამდებარე კონტექსტში ზედმეტად შორს წაგვიყვანს, უფრო დეტალურად რომ აიხსნას ეს შესაძლო მოწესრიგება, უფრო ცხადი გახდეს მაგალითების

მოყვანით, ახლოდან იქნეს ნაჩვენები, რამდენად წარმოადგენს ის გამონკვევას განზრახვის სამართლებრივი კონცეფციისათვის და რატომ შეიძლება მისი გადაჭრა კანონმდებლის, ანუ პოზიტიური სამართლის და, საგამონაკლისოდ, არა სისხლისსამართლებრივი დოგმატიკის მეშვეობით. თავს უფლებას მივცემ, რომ ამ მეტისმეტად რთულ, არსით არამიმზიდველ პრობლემასთან დაკავშირებით მივუთითო ჩემს მოხსენებაზე „ქართველი სისხლის სამართლის პროფესორების სამეცნიერო კონფერენციის“ ფარგლებში.¹⁹

2. აუცილებელი მოგერიება

პროტო-სამართლებრივი სისხლის სამართალი უბრუნდება მსჯელობის საერთო სურათს, როდესაც ერთმანეთის პირისპირ დგებიან ცნებები „მოქმედება“ და „რეაქცია“. თუ ხედვა გაფართოვდება, მაშინ შესაძლებელია, რომ გარკვეულ გარემოებებში, მაგალითად, სხეულის განზრახვი დაზიანების მართლწინააღმდეგობა გამოირიცხოს აუცილებელი მოგერიების მეშვეობით და ის არსებითად დაუსჯელ რეაქციად შეფასდეს. სისხლის სამართლის ტრადიციული მოძღვრება განზრახვის ცნებაზეა ფოკუსირებული, რომელიც, თავის მხრივ, არ შეესაბამება, მაგალითად, დანაშაულის შინაგან მხარეს აუცილებელი მოგერიებისას. ამის საპირისპიროდ, რეაქციული ქცევის ობიექტური ანალიზის მეშვეობით შესაძლებელი ხდება, რომ ქმედებას საფუძვლად დადებული თავდაცვის ნება თავდაცვის განზრახვად კი არ ჩაითვალოს, არამედ მნიშვნელობა მიენიჭოს ამ ცნების ავტონომიურობას: თავდაცვის სურვილი გულისხმობს იმას, რომ ის, ვინც თავს იცავს, აუცილებელი მოგერიების ვითარებას თავისი მოქმედების მიზეზად აქცევს. სხვას არაფერს. ეს არ გულისხმობს, რომ ის, ვინც თავს იცავს, თავისი ქმედებების კონკრეტულ შედეგს მოელის, მაგალითად, რომ მუშტის დარტყმით თავდამსხმელს რეალურად გააჩერებს და სავარაუდოდ, უფრო მეტად არ წააქეზებს (მიუხედავად იმისა, რომ თავდასხმის საბოლოოდ მოგერიების განზრახვა პრაქტიკულად ჩვეულებრივი შემთხვევა უნდა იყოს).

¹⁹ Alwart, Heiner, in FS-Strafrechtslehrertagung (Strafrechtswissenschaft in einem zusammenwachsenden Europa), Tbilisi 2013, S. 421 ff.

წარმოშობის შესაბამისად, მის სამ ქვე-კონცეპტუალურ გამოხატულებაში (პირველი ხარისხის პირდაპირი განზრახვა, მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვა და არაპირდაპირი განზრახვა), განზრახვა არის და რჩება ქმედების მოსალოდნელ ნებად საშუალებასა და მიზანს შორის კავშირის (გაფართოებად) ფარგლებში. ამის საპირისპიროდ, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში ქმედება სპონტანურად პასუხობს იმნუთიერ თავდასხმას, ისე, რომ ის, ვინც თავს იცავს, არ ფიქრობს კონფლიქტის მის სასარგებლოდ დასრულებაზე ან მესამე მხარის დაცვის შემთხვევაში, მესამე მხარის სასარგებლოდ დასრულებაზე. პირველადი გაგების თანახმად, წარმოდგენილ, შესაძლო სამომავლო მიზნებს არსებითი მნიშვნელობა არ ენიჭება. შესაბამისად, წარმატებული, ანუ მართლზომიერი (არადასჯადი) აუცილებელი მოგერიება არის თავდასხმელისთვის წინააღმდეგობის განევა და არა აუცილებლად განზრახული, სულ მცირე, დროებითი გამარჯვება თავდასხმელზე.²⁰

ვოლუნტატური კომპონენტის ინტერპრეტაცია, ანუ აუცილებელი მოგერიების ცნების შინაგანი მხარე, მხარდაჭერილია გარე- და წინარესამართლებრივი სწავლებით მოტივის შესახებ, რომელიც სამართლის პრაქტიკოსებს სასარგებლო დიფერენციაციას აძლევს. ამ გაგებით, პროტო სისხლის სამართალი ქმნის მასალას, რომლისგანაც იურისტი სამართლის პრაქტიკისათვის შესაფერის ცნებებს აყალიბებს. ზუსტი დასკვნა, რომელიც მიღებულია მოტივის შესახებ ისეთი თეორიის²¹ ჰერმენეუტიკული შემუშავებისგან, რომელიც განზრახვის სისხლისსამართლებრივ ცნებას ფართოდ სცდება, გადამწყვეტი მნიშვნელობის მქონეა კარგად არგუმენტირებული, ღირებულად დასაბუთებული ვარაუდისათვის, სისხლისსამართლებრივი უმართლობის გამოსარიცხად.

3. მცდელობა

აუცილებელი მოგერიების, როგორც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოების, დამაკმაყოფილებლად ჩამოყალიბების მიზნით, საჭიროა

დახმარება კონცეპტუალური და სისტემური მომზადების მეშვეობით, რაც ქმედების თეორიული ანალიზით მიიღწევა. თუმცა, სისხლისსამართლებრივი გაგებით მცდელობასთან დაკავშირებით, რთული არ იქნება შინაგანი ნებისა და განზრახვის შემოსაზღვრულობის, როგორც აუცილებლის, დასაბუთება. ამ მხრივ, სისხლის სამართალი გარდაუვალად არის დაკავშირებული ყოველდღიურ სასაუბრო და პროტო-სამართლებრივ საფუძვლებთან. ამრიგად, „გაუფრთხილებლობით მცდელობის“ აღიარება საკუთარ თავში ისეთივე წინააღმდეგობრივი იქნება, როგორც, მაგალითად, საუბარი „გაუფრთხილებლობით ქურდობაზე“. ასეთი კონფიგურაციების სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის მხარდაჭერა იქნებოდა რეპრესიული სისტემის ღიად გადაცემა ირაციონალურობისა და არაპროგნოზირებადობისთვის.

ამასთან, დანაშაულის მცდელობის განმარტება არსებითად დამოკიდებულია როგორც ტელეოლოგიურ, ისე პოზიტივისტურ მოსაზრებებზე. *თომას მაიერმა* დეტალურად განმარტა, როგორ უნდა ჩამოყალიბდეს მცდელობის ადეკვატური სამართლებრივი ცნება სისხლის სამართლის ზოგადი და კერძო ნაწილების, ასევე, სისხლის სამართლის გვერდითი დარგების (*Nebenstrafrecht*) საერთო ხედვით. სხვა სიტყვებით, ის პლურალისტურად უნდა დაიყოს ზოგადი ნაწილის ამოსავალი წერტილიდან (კერძოდ, გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის²² 22-ე და შემდგომი პარაგრაფები) დანაშაულის ცალკეულ შემადგენლობათა ჩათვლით.²³ ამაში მდგომარეობს მცდელობის შესახებ სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის შესაბამისად ცხადი და მეთოდური მოძღვრების ფუნდამენტურად უდავო, ძირითადი ამოცანა. კანონის შესაბამისი ქმედების შემადგენლობის კონკრეტული სტრუქტურის გათვალისწინებისა და ცნების ჩამოყალიბების საერთო კონტექსტში შემთხვევითი ფაქტორების კლასიფიკაციის გარეშე, უმართლობის დამაფუძნებელი თეორია, საკუთარი მიზნების შესაბამისად, არსებითად ცარიელი უნდა დარჩეს.²⁴ ის ფაქტი, რომ კონ-

²² შემდგომში შემოკლებულია, როგორც გსსკ.

²³ *Maier, Thomas, Die Objektivierung des Versuchsunrechts, 2005.*

²⁴ არ უნდა იქნეს უგულებელყოფილი, რომ ეს შეხედულება შესაძლოა ნაწილობრივ გამოყენებული იქნეს განზრახვის ცნებასთან დაკავშირებით. რადგან დანაშაულის შემადგენლობის ფორმირებისას შემთხვევითობის ფაქ-

²⁰ *Alwart, Heiner, JuS (Juristische Schulung) 36 (1996) Heft 11, 953 ff.*

²¹ *Alwart, Heiner, GA 130 (1983) Heft 10, 433 ff.*

სტიტუცია ძნელად თუ ეხმარება არგუმენტებით გაჯერებულ დასკვნებს, სულ მცირე, უნდა აღინიშნოს მაინც. ძირითადი კანონის ინტერპრეტაცია ვერ შეცვლის ფილოსოფიის, სამართლის თეორიისა და მეთოდოლოგიის ცენტრალურ როლს სისხლის სამართლის დოგმატიკისთვის. და ხელის გულზე უნდა იდოს ფაქტი, რომ ეს მოცემულობა სამართლებრივ აზროვნებას „არადემოკრატიულად“ არ აქცევს.

განსაკუთრებით საინტერესოა ის, რომ ანალიტიკური ჰერმენევტიკის სამართლებრივი კონცეფციის გამოყენებით, მაიერი უარყოფს გავრცელებულ ნორმის თეორიულ მიდგომებს. ნორმის თეორია, რომელიც პრობლემებს ამარტივებს, უგულებელყოფს თანამედროვე, დიფერენცირებული სამართლებრივი წესრიგისათვის დამახასიათებელ საწყის პირობებს, რომლებიც სახელმძღვანელო უნდა იყოს სასამართლოს მიერ ცნების ადეკვატური განმარტებისა და შესაბამისი გამოყენების პროცესში. დანაშაულის შესაძლო მცდელობათა მრავალფეროვნების გათვალისწინებით, არ შეიძლება ობიექტური მხარე დაყვანილ იქნეს ზოგადი ნაწილის შესაბამის, „დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელების უშუალო დაწყების“ მახასიათებელზე (გსსკ-ის 22-ე პარაგრაფი). დამნაშავის წარმოდგენებს მისი ქმედების მდგომარეობის შესახებ – დანაშაულის უბრალო მცდელობის არსებობისას – არ შეუძლიათ ქმედების შემადგენლობისათვის რეალობის რელევანტური ხარვეზის უგამონაკლისოდ კომპენსირება. ქცევის ისეთი მორალური ნორმა, როგორცაა „არ მოკლა“, განზრახ მკვლელობის მცდელობასთან კავშირში უმართლობის დასაფუძნებლად შესაძლოა მაშინაც შესაფერისი გამოდგეს, როდესაც რევოლვერი, რომლის სასხლეტიც მზადყოფნაშია მოყვანილი, უყურადღებობის გამო დაუუტენავი აღმოჩნდება. მაგრამ ასეთი მიდგომა არა-

ტორი დიდია, შესაძლებელია, გარკვეულ პირობებში, ტელეოლოგიურად საჭირო გახდეს, რომ განზრახვის გამომრიცხველი „შეცდომა ქმედების შემადგენლობაში“ (გსსკ-ის მე-16 პარაგრაფის პირველი ნაწილი) გაფართოვდეს „აკრძალვაში შეცდომის“ (გსსკ-ის მე-17 პარაგრაფი) საზიანოდ. ეს გამოიწვევდა ეფექტს, რომლის შედეგადაც განზრახვის გამომრიცხვა, როგორც სასურველია, უფრო დიდი მოცულობის ფარგლებში იქნებოდა შესაძლებელი, ვიდრე ახლა. იხ. Alwart, Heiner, in FS-Strafrechtslehrtagung (Strafrechtswissenschaft in einem zusammenwachsenden Europa), Tbilisi 2013, S. 421 ff. პრობლემის საილუსტრაციოდ მოყვანილია მაგალითი ეკონომიკური სისხლის სამართლიდან.

ვითარ შემთხვევაში არ შეიძლება განზოგადდეს. მაგალითად, ფულის გათეთრების მცდელობის კომპლექსურმა ქმედების შემადგენლობამ შესაძლოა მხოლოდ მაშინ იმუშაოს, როდესაც იგი ნაფიქრი და სტრუქტურირებული იქნება სრულიად განსხვავებული წესების შესაბამისად და მასვე დაეფუძნება გადანყვეტილება.²⁵

ამ ეტაპზე დეტალურად უნდა გავაკეთო მიმართება მაიერის მომავალზე ორიენტირებულ მონოგრაფიასთან დაკავშირებით. მისი კონცეფცია არ უნდა იქნეს გაკრიტიკებული იმის გამო, რომ საბოლოოდ ყველაფერს უცვლელად ტოვებს, კითხვის ნიშნის ქვეშ არ აყენებს გავრცელებულ მოსაზრებას, არამედ იდეალისტური დანაშენის მეშვეობით მენისტრიმის მათემატიკით კმაყოფილდება. მაიერის საზრუნავი არ არის, უშედეგო დამატებითი სამართლებრივ-ფილოსოფიური ჟარგონის დამკვიდრება, რომელიც არ დგამს ნაბიჯს წინ. თუ მხედველობაში მივიღებთ შესაბამის სპეციალიზებულ ლიტერატურას, სისხლის სამართლის თეორიის მოსაწყენ უძრაობაზე ნამდვილად სხვები არიან პასუხისმგებელნი.

IV. შერაცხვისა და დანაშაულის (Verbrechen) შესახებ მოძღვრება ტრანსფორმაციის პროცესში

დანაშაულის შესახებ მნიშვნელოვანი სისხლისსამართლებრივი მოძღვრება გულისხმობს ქმედებისა და შერაცხვის ჰერმენევტიკულ-ეთიკურ თეორიებს, რომლებსაც, თავის მხრივ, შეუძლიათ სიზუსტე და შთაგონება პოზიტიურ სამართალში მოიძიონ. ეს ეხება, მაგალითად, კოლექტიურ და ინდივიდუალურ შერაცხვას შორის გამორჩეულად რთული კავშირის კვლევებს. განსაკუთრებით, დანაშაულში მონაწილეობის დოგმატიკური თეორია, რომელიც „ამსრულებლობას“ და „თანამონაწილეობას“ ემყარება, არ დგას აუცილებლობის წინაშე, წინამდებარე თეორიას დაეფუძნოს. უპირველეს ყოვლისა, შერაცხვის დახვეწილი თეორია არის გადამწყვეტი წინაპირობა თანამედროვე და ფუნქციონალური სისხლის სამართლის თანმიმდევრული განვითარებისთვის.

²⁵ დეტალურად Maier, Thomas, Die Objektivierung des Versuchsunrechts, 2005, S. 237 ff.

გარდა ამისა, პრობლემები წარმოიქმნება იმი-
თაც, რომ იურიდიული პრაქტიკა მუდმივად და
უეცრად აწყდება ახალ სოციალურ გამოწვევებს,
რომელთა შემსუბუქებაც მას არ შეუძლია. პოლი-
ტიკური პროცესი, რომელიც ძალიან ხშირად არის
წმინდა რეაქციული, ხშირად ქმნის სისხლის სამარ-
თლის რეგულაციებს, რომლებიც შემდეგ მოთმინე-
ბითა და მშვიდი გონებით უნდა განიხილოს.
საუკეთესო შემთხვევაში, ეს ნიშნავს, რომ, მაგა-
ლითად, შერაცხვის თეორია აუცილებლად უნდა
განახლდეს, გაკონტროლდეს, მოდიფიცირდეს ან,
სავარაუდოდ, განსხვავებულ ფუნდამენტზე გან-
თავსდეს. ეს ფუნდამენტი, შესაძლოა, გულისხმობ-
დეს როგორც ცვლილებებს დანაშაულის მოძღვ-
რებაში, ასევე, ახალ, სისტემურად განვითარებულ
საკანონმდებლო პროგრამას. როგორც გამოცდი-
ლება აჩვენებს, ეს არ ნიშნავს, რომ ფუნდამენტურ-
ად გააზრებული სარეფორმო წინადადებები ყუ-
რადღებას ან თანხმობას იმსახურებენ სისხლის სა-
მართლის ზოგად მეცნიერებაში ან ზემოქმედების
მოხდენა შეუძლიათ პარტიული პოლიტიკის კომპ-
რომისულ სამყაროში. მიუხედავად ამისა, დანებება
არ შეიძლება.

მიუხედავად იმისა, რომ ზემოთ ნახსენები *ჰანს
ველცელი* თავის მთავარ ნაშრომში სამართლის
ფილოსოფიაზე ხაზს უსვამს, რომ შერაცხვის თე-
ორიის “ლოგიკური სტრუქტურები” მუდმივად ვა-
ლიდური იქნება,²⁶ სინამდვილეში, ამაზე საუბარიც
არ შეიძლება. ასე დგას დღეს მიკროდანაშაულებ-
რიობა, ე.ი. ჩვეულებრივი ინდივიდუალური სისხ-
ლის სამართალი, ფსიქოანალიზისა და, უპირველე-
სად, ნეირომეცნიერების ცეცხლის ქვეშ. ხოლო სის-
ხლისსამართლებრივი რეაქცია მაკროდანაშაულებ-
რიობაზე, ე.ი. კრიმინალის ისეთ გამოვლინებაზე,
რომლისთვისაც, შესაძლოა, სახელმწიფო და საზო-
გადოება არიან თანაპასუხისმგებელნი, იძლევა სა-
შუალებას შერაცხვის განაჩენების გაფართოების-
თვის ყოველდღიურ სისხლის სამართალთან მიმარ-
თებაში, რომელიც წარმოიქმნება ფუნდამენტურად
ცივილიზებული სოციალური ცხოვრებიდან. იგივე
ეხება მეზოდანაშაულებრიობას, ე.ი. იურიდიულ
პირთა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლო-
ბას, რომელიც არა მხოლოდ შერაცხვის საკუთარ
სტრუქტურებს იხმობს, არამედ – გერმანული სის-

ხლის სამართლის დოქტრინის ფართო წინააღმდე-
გობის საპირისპიროდ, რომელიც ინდივიდუალიზმ-
ში ინარჩუნებს პოზიციას – ადგენს შერაცხვის კო-
ლექტიურ „ბოლო წერტილს“ (*ჰანს კელზენი*). კერ-
ძოდ, მაგალითად, სააქციო საზოგადოების „ბოლო
წერტილს“, რომელიც შემდეგ შეიძლება ჩაინეროს
კორპორაციულ სისხლის სამართალში, როგორც
ზიანის მომტან ან, სულ მცირე, წესების დამრღვევ
დამნაშავე იურიდიულ პირად. დამნაშავე კომპანიის
მიერ ჩამდინარე წყლების მეშვეობით მიყენებული
ზიანი შეიძლება იყოს მდინარეში თევზების აუხსნე-
ლი სიკვდილი, ხოლო წესების დარღვევა – კორუფ-
ციული ბიზნეს პრაქტიკა.

მეზო სისხლის სამართალი მიუთითებს შერაც-
ხვის თეორიის სფეროს მნიშვნელოვან ფაქტორივ
შუალედურ მოვლენაზე. შერაცხვასთან დაკავში-
რებული ამბივალენტურობა იმაში მდგომარეობს,
რომ როგორც კორპორაციის ინდივიდუალური
პასუხისმგებელი დამნაშავე, ისე უშუალოდ დამ-
ნაშავე კორპორაცია, ორივე ერთმანეთის პარალე-
ლურად შეიძლება მიეცენ სისხლისსამართლებრივ
პასუხისგებაში.²⁷ ასეთი კუმულაციური პასუხისმ-
გებლობა, სასჯელის შეფარდების ცალკეულ შემთ-
ხვევებში, მოითხოვს შემამსუბუქებელი და დამამ-
ძიმებელი ფაქტორების დამაჯერებელ განაწილე-
ბას ინდივიდსა და ეკონომიკურ კოლექტივს შორის.
ვისი ბრალეულობა უფრო მაღალია? ინდივიდის თუ
კორპორაციული კულტურის, რომელიც აშკარად
დიდი ხნის განმავლობაში იყო უგულვებელყოფილი,
შესაბამისად, გაუმართლებელი სამენარმეო რისკის
თუ ცუდი ანტიკორუფციული მენეჯმენტის? ვისი
ბრალეულობა უფრო ნაკლებია? კოლექტივის, ანუ
სააქციო საზოგადოების პასუხისმგებლობა ათავი-
სუფლებს ინდივიდს, მაგალითად, დირექტორს და
პირიქით.

ასეთი ორმხრივად შეფასებადი შერაცხვა, რო-
გორც დანაშაულის შესახებ მიდგომებსა და აღსრუ-
ლებაში ჰომოგენური და თანმიმდევრული თეორიის
ნაწილი, ირეკლავს როგორც დღევანდელი ეკონო-
მიკური ძალაუფლების რეალობას, ასევე, ფაქტს,
რომ სანარმოები ხშირად უდიდეს ნოუ-ჰაუს ფლო-
ბენ, რაც, მაგალითად, შეეხება მათი საქმიანობით
გამონეული პოტენციური საფრთხის შეკავებას.
აქედან გამომდინარე, აუცილებელია მათი ინტეგ-

²⁶ შედ. *Welzel, Hans*, *Naturrecht und materiale Gerechtigkeit*, 4. Auflage, 1962, S. 244.

²⁷ *Mittelsdorf, Kathleen*, *Unternehmensstrafrecht im Kontext*, 2007.

რირება ეფექტურ კორპორაციულ და სამართლებრივ სიკეთეთა დაცვაში.

შერაცხვისა და დანაშაულის მოძღვრებამ არ უნდა თქვან უარი განვითარების აუცილებელ ეტაპებზე ინდივიდის სტატუსის აბსოლუტიზირებული „თავისუფლების სამართლებრივი ფილოსოფიის“ მეშვეობით. დღესდღეობით აზროვნების აუცილებელი რადიკალიზმი არ შეიძლება რწმენის საკითხი იყოს. ის არ უნდა აგვერიოს უბრალო ბაქიობაში ან თავის მოტყუებით მოჩვენებითი მნიშვნელობის მქონე ფილოსოფიურ ლექსიკაში ვარჯიშში. მაგალითად, როდესაც გერმანული იდეალიზმის გახსენება ხდება თანაბრად როგორც საზეიმოდ, ისე ბუნდოვნად, არ უნდა დაგვაკინწყდეს, რომ ჩვენ მისგან მხოლოდ დრო არ გვაშორებს. შემდგომი რადიკალიზმი „იენის სკოლის“ გაგებით მხოლოდ მაშინ გაჩნდება, როდესაც შესაძლებელი იქნება დროისა და სივრცისთვის შეძლებისდაგვარად ზუსტი სახელის დარქმევა და ობიექტური კრიტერიუმების უპირობოდ დაცვა, იმის ნაცვლად, რომ დისკუსიის ხარისხი გაიზომოს მონაწილეთა მორალით. ვითარების გონივრულად შეცვლის შანსი ჩნდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც რეფორმატორი ფესვებს იდგამს იმაში, რასაც ინტერპრეტირებს და ღრუბლებიდან არ საუბრობს.

სისხლის სამართლის მეცნიერება უაღრესად ილბლიან მდგომარეობაშია, რადგან *კატარინა კრემერის* მონოგრაფია „ინდივიდუალური და კოლექტიური შერაცხვის შესახებ სისხლის სამართალში“ უკვე არის ნაშრომი, რომელიც დეტალურად ავითარებს შერაცხვის თეორიას დანაშაულებრიობის ზემოხსენებულ სამივე სფეროში და კონკრეტულად აჩვენებს კავშირს ინდივიდუალურ და კოლექტიურ შერაცხვას შორის.²⁸ შედეგი არის ხედვა შერაცხვის ოჯახის (*Zurechnungsfamilie*) შესახებ, რომლის გარეშეც შეუძლებელი იქნება თანამედროვე სისხლის სამართლის სისტემურად წარმოდგენა და ჯერ კიდევ ჩვეული პრაქტიკის შესაბამისად, მოხდება დაყოფა ცალკეულ ფრაგმენტებად. *კრემერის* ანალიზის შედეგად, შევეცადე წარმომედგინა დამაჯერებელი „კრიტიკა საკონცენტრაციო ბანაკის პერსონალის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის პროცესების მიმართ“.²⁹ თუ ერთ დღესაც

ორიგინალური სახელმძღვანელოების ავტორები, რომლებსაც ეს ძალუძთ, კვლავაც დაინწყენ საუბარს შერაცხვისა და დანაშაულის მოძღვრებათა ერთად გააზრებაზე და არ დაკმაყოფილდებიან იმით, რომ დიდი ხნის წინ წარდგენილი იურიდიული სახელმძღვანელოები მეორე ან მესამე ავტორის პოზიციიდან ერთი შეხედვით განაახლონ, ისინი უნდა დაეყრდნონ *კრემერის* განვითარებულ იდეებს. თუმცა, თუკი არცთუ ისე შორეულ მომავალში (შემდგომი) გადამწყვეტი ცივილიზაციური რეგრესი მოხდება, ან თუ დადგება კაცობრიობის პლანეტარული გადარჩენის საკითხი, მაშინ ბევრი ისეთი რამ გადაინაცვლებს უკანა ფონზე, რისი ადგილიც იქ არ არის. ეს დროის სხვა მსვლელობიდან მოდის და ახლა მეცნიერების ისტორიის ამოების ნიშანი უნდა ატაროს. თუმცა უნდა ვაღიარო, რომ აქ მთავრდება ჩემი ფანტაზია.

V. სისხლის სამართლის პროცესის საზღვრების გაშლა

შერაცხვის თეორიის გარეშე, რომლის საფუძველზეც დეტალურად იზრდება შინაარსით მდიდარი სისხლისსამართლებრივი გრამატიკა, რომლის ხორცშესხმასაც სამართლებრივ რეალობაში ოსტატურად ახერხებენ პასუხისმგებელი აქტორები, სისხლის სამართლის ლეგიტიმაციის თითოეულმა თეორიულმა დისკურსმა უნდა დაკარგოს თავისი საგანი და იმთავითვე სიცარიელეში იმოქმედოს. როგორ უნდა დასაბუთდეს სახელმწიფო სასჯელის ფაქტობრიობა, ან, მოქმედების არეალის ფარგლებში, თავიდანვე როგორ უნდა ჩამოყალიბდეს ის ეთიკური საზომების შესაბამისად, როდესაც მისი კონცეფციის სავარაუდო ფორმირებამ უუნარობა აჩვენა საზოგადოებრივი განვითარების ინტერპრეტირებისას, რომ არაფერი ვთქვათ მისი ტემპის აყოლაზე და ამის ნაცვლად აღმოჩნდა მეტ-ნაკლებად თვითნებური იურიდიული ტერმინოლოგია. შესაძლოა, კვლავ რჩება სისხლის სამართლის პროცესუალური მხიარულების ან კომუნიკაციის ასპექტი, რომელიც არასდროს ყოფილა იმაზე დიდი, ვიდრე

²⁸ *Krämer, Katharina*, Individuelle und kollektive Zurechnung im Strafrecht, 2015.

²⁹ *Alwart, Heiner*, JZ 77 (2022) Heft 14, 715 ff. ამ თემას უკვე

შევეხე 2017 წლის 3 თებერვალს – ასაკობრივი მიზეზების გამო, საპენსიო ზღვრის გადალახვის მომენტში – იენაში, ჩემს გამოსამშვიდობებელ ლექციაზე: „როგორ შეიძლება ძველმა ბრალმა წარმოშვას ახალი ბრალი“, რასაც მოჰყვა თანხმობა, წინააღმდეგობა, შიში და თავდაცვა.

დღეს. ზოგიერთი ცდილობს, გამოიყენოს გამართლების ე. წ. „გამომსახველობითი“ სტრატეგია, რათა – ამასობაში მართლმსაჯულებისთვის უცხო სხვადასხვა მიზნით სრულიად გადატვირთულ – სისხლის სამართლის პროცესს დაეხმაროს, მაგალითად, დაზარალებულების, მოწმეებისა და თანამოსარჩეველების მხრიდან კმაყოფილების გრძნობით. ასეთი თეორიული დახმარებისა და ემოციების კონსტრუქცია, მათ შორის, შურისძიების სურვილის სისტემატური მიღება, ნამდვილად გამოდგება ნებისმიერი მიმდინარე კრიზისული ფენომენის უკრიტიკოდ შესათვისებლად.

მაგრამ სისხლის სამართლის მეცნიერების მიზანი არ შეიძლება იყოს თანხმობა და დადასტურება. მისი მიზანი არ შეიძლება იყოს სახელმწიფო ინსტიტუტის ლეგიტიმურ სისხლის სამართლის სასამართლოდ წარმოჩენა, რომელიც, მართალია, საკუთარ თავს ასე უწოდებს და შესაბამისადაც ჩანს, მაგრამ სინამდვილეში სხვა მიზანს ემსახურება, მაგალითად, მიზანს, რომ მეტ-ნაკლებად დააკმაყოფილოს სოციალური საჭიროებები და უზრუნველყოს სატელევიზიო არხები მილიონობით არაფრისმთქმელი სურათით სხდომებიდან. თითქოს ყველასთვის მნიშვნელოვანი მხოლოდ ის იყო, რომ მცირე ხნის განმავლობაში გამოსახულებებით დატყვევებულიყვნენ და დაკმაყოფილებულიყვნენ. სულ ეს იყო. შემდეგი საინტერესო თემა, ანუ გთხოვთ, შემდეგი ფერადი სურათი. მთავარი ის არის, რომ ადამიანი ეკუთვნის ამ გამოსახულებათა მიმომხილველებს, პუბლიკას და არა მათ მიმწოდებლებს, რომელთა კრიტიკა მომხმარებელს შეუჩერებლად შეუძლია.

სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკა აღარ ეყრდნობა შერაცხვის, დანაშაულისა და პროცესის ადეკვატურ მოძღვრებებს. სხვა სიტყვებით, მას აღარ შეუძლია მათზე გააკეთოს მიმართება და დანაშაულზე ეჭვის სწრაფი გამორკვევა სასამართლო დარბაზის ცენტრში მოაქციოს, რადგან მას უმტყუნა სისხლის სამართლის მეცნიერებამ, რომელსაც აღარ აფიქრებს ადეკვატური კონცეფციებისა და თეორიების ჩამოყალიბება. სისხლისსამართლებრივ-დოგმატური აზროვნების პირველადი მოთხოვნები, რომლებიც მიემართება სამართლიანობასა და ადამიანის ღირსებას, საუკეთესო შემთხვევაში, მხოლოდ ცარიელი სიტყვები გახდა. სისხლის სამართლის პროცესი კი იქცა ერთგვარ ფორუმად, კერძოდ, პლატფორმად ან მედია-სცენად თვითგამოხატვისა და რეპრეზენტაციის სხვა-

დასხვა ფორმისთვის. ასეთ პლატფორმაზე ბრალდებულის ბედი შეიძლება მხოლოდ მეორეხარისხოვანი ინტერესი იყოს.

ბევრ მოსამართლეს დღეს უბრალოდ სურს, კონკრეტული პერფორმანსის ინტერესების გამო-რიცხვა, ცალსახად იმიტომ, რომ ეს აპრიორი განადგურებდა მათ საქმიანობას: გარემოსდაცვითი აქტივისტების (რომლებიც პროტესტს გამოხატავენ ასფალტზე თავის მინებებით – „Klimakleber“) დისკურსს. თუმცა ზოგჯერ ბრალდებული გარემოსდაცვითი აქტივისტების განცხადებები დაშვებულია ხოლმე მფარველობითი ფორმით. მაგრამ მაშინ ეს უნდა მოხდეს შემდეგი დევიზის მიხედვით: ერთ ყურში შეშვება, მეორედან გამოშვება. უმჯობესია, დაეუბრუნდეთ დღის წესრიგს და დავემორჩილოთ პოლიტიკისა და მასმედიის რეფლექსიურ მოთხოვნებს, რომ უფრო მკაცრი ზომებია მისაღები. სისხლის სამართლის მოსამართლეები ხშირად სიამოვნებით ეწინააღმდეგებიან გარემოსდაცვით აქტივისტებს, რომ საქმის არსებითი განხილვა არ არის „ფორუმი“ კლიმატის საგანგებო მდგომარეობის განსახილველად. მიუხედავად ამისა, საწყის ინსტანციებში დიდი გაურკვევლობაა და სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან საკუთარ თავში დაეჭვება ზოგჯერ აშკარად შესამჩნევია. ასე არ შეიძლება და ამ სფეროში ასე არ უნდა გაგრძელდეს.

ჰანა ვეირიხის მონოგრაფია აჩვენებს სისხლის სამართლის პროცესის საზღვრების ამჟამინდელ ბუნდოვანებას მისი ყველა საეჭვო ასპექტით. მე ვიზიარებ ამას და ვეთანხმები ვეირიხის კრიტიკას. ის შემაჯამებლად წერს: „სანამ შენარჩუნდება [...] სახელმწიფო სასჯელი, რომელიც იმსახურებს ამ სახელს, სასჯელის შემუშავებისთვის სერიოზულად უნდა იქნას გათვალისწინებული მისი თეორიული საფუძვლები და მათი შედეგები. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფო სასჯელის სისტემა ასევე დაცული უნდა იყოს საზღვრების მოშლის გამოვლინებებისგან, რათა შენარჩუნდეს მისი ფუნქციურობა ამ საფუძვლების გაგებით.“³⁰ დავამატებ, რომ ეს საფუძვლები ციდან არ ჩამოცვენილა, ისინი დროისა და სივრცის შესაბამისად გამოვლენილი პრობლემების საფუძველზე შემუშავდნენ. აქედან ჩანს, რომ დღესდღეობით მათი არსებითი ნაკლებობაა. ტექნოკრატიით, რომელიც სულ უფრო გასაოცარი

³⁰ Weyrich, Hanna, *Straftheorien und Rechtswirklichkeit*, 2021, S. 300 (ხაზგასმულია ჩემ მიერ).

და ბევრისთვის სულ უფრო მომხიზვლელი ხდება, დაბრმავებული საზოგადოება არასწორად განსჯის, რომ „დებატების კულტურა“ მხოლოდ გადმონაშთია და სერიოზული საგნობრივი შეკითხვები მხოლოდ უნდა ტრივიალიზდეს და სიღრმისეულად არ იქნეს განხილული. ასე ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხები აუცილებლად გახდება მეორეხარისხიანი.

VI. დასკვნითი შენიშვნა

როგორც თავიდანვე აღინიშნა, კარგად გააზრებული სისხლის სამართალი, რა თქმა უნდა, სამყაროს ვერ გადაარჩენს. მაგრამ სისხლის სამართლის სპეციალისტებმა საშინაო დავალება შეასრულეს. ზემოხსენებულ მოსაზრებებს უნდა ეჩვენებინათ იმის აუცილებლობა, რომ სისხლის სამართლის კატეგორიები აღქმული იყოს ერთმანეთთან შეჯერებულ მოქნილ სისტემად და რომ ამალდეს ცნობიერება მეთოდოლოგიური პრობლემების შესახებ. ფილოსოფიასა და სამართლებრივ თეორიაში ჩანერგვის გარეშე (ასე ვთქვათ, „ზევიტ“), დოგმატიკა (ასე ვთქვათ, „ქვევიტ“) დრამატულად ცვალებადი რეალობის მიღმა იფიქრებს, საზოგადოებისთვის უსარგებლო გახდება და არაპროდუქტიულობის გამო, დამსახურებულად დამარცხდება.

ახლა, როცა აუცილებელი ხელსაწყოები უკვე ხელმისაწვდომია, აღარ უნდა არსებობდეს ეჭვი, რომ ჩვენი, იენური კვლევითი საზოგადოების მიერ განვითარებული ინსტრუმენტები შესაბამისობაში არიან უახლეს ცვლილებებთან. რა თქმა უნდა, ეს ეხება მხოლოდ სამართლის მეცნიერებისა და ფილოსოფიური სამართლის მეცნიერების პატარა ველს. ამ შესაძლებლობების თანმიმდევრული გამოყენება ახლებურად წარმოაჩენს გარემოსდაცვით აქტივიზმს, იმის აუცილებლობის გარეშე, რომ გარემოსდაცვითი პროტესტის კონკრეტული ქმედებები შედარებულ იქნეს „სამოქალაქო დაუმორჩილებლობის“ ფართოდ განხილულ, ბუნდოვან მოდელთან. მაგრამ ეს იქნება კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი თემა, განსაკუთრებით რთული თემა, რომელიც აქტუალური უნდა გახდეს არა მხოლოდ გერმანიაში, არამედ საქართველოშიც და ყველგან ჩვენს პლანეტაზე, სადაც არის სამართლებრივი რეჟიმები (და ეს ყოველთვის ნიშნავს იძულებით ნესრიგს). სამართლებრივი თვალსაზრისით, რო-

დესაც საქმე ეხება ისეთ პრობლემას, როგორცაა მოსალოდნელი გლობალური კლიმატური კატასტროფა, არც ეროვნული და არც პოზიტივისტური კრიტიკიუმები არ უნდა იყოს საბოლოოდ პირველხარისხიანი. თუმცა მეორე თავში განხილული შემოთავაზებები ძალიან ცოტაა საიმისოდ, რომ შექმნას, ჩემი აზრით, შემოთავაზებული რეალობის საფუძვლიანი გაგება. მაგრამ ხომ უნდა დარჩეს კიდევ რაღაც გასაკეთებელი. ამ სტატიის დასასრულს შეიძლება იყოს მხოლოდ გულითადი მოწვევა საუბრის ერთად გასაგრძელებლად. ეს, რა თქმა უნდა, არაფერს აკლებს იუბილარი *მერაბ ტურავას* მიმართ პატივისცემის გამოხატვას გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალისა და, მცდელობის შესაბამისად, ამ სტატიის მეშვეობით.³¹

³¹ რეტროსპექტიულად, მაგალითის სახით ვიხსენებ საპროცესო სამართლის შემდეგ იენურ მონოგრაფიას: *Grawe, Stefan, Die strafprozessuale Zufallsverwendung, 2008*. ნაშრომის კრიტიკულ მიმოხილვას *იურგენ ველში* შემდეგნაირად აჯამებს: „გრავეს ნამუშევარი გამოიწვევს ნაყოფიერ პოლემიკას. მისი თეზისები უკომპრომისო და ორიგინალურია. უნდა ველოდოთ, რომ მათგან მნიშვნელოვან იმპულსი წამოვა სისხლის სამართლის საპროცესო საინფორმაციო სამართლის მონაცემთა დაცვის მოთხოვნებისთვის.“ *ib. GA 156 (2009) Heft 5, 248*.